

Н.Д. Борисенко,
кандидат філологічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

СТРАТЕГІЯ СПОНУКАННЯ У ГЕНДЕРНО МАРКОВАНОМУ ДИСКУРСІ ПЕРСОНАЖІВ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ДРАМИ

Стаття присвячена вивченню особливостей реалізації стратегії спонукання, яка є результатом взаємодії різноманітних факторів. Дослідження гендерно маркованих реплік персонажів сучасної англійської драми з позицій дискурсивного аналізу дозволяє виявити особливості двох типів дискурсу – персонажного та гендерного.

Гендерні дослідження як відносно нова галузь гуманітарних знань забезпечують аналіз мови як засобу, який дозволяє зрозуміти поведінку людини [1]. Когнітивно-дискурсивний підхід, у свою чергу, забезпечує вичерпний опис мови й акцентує зміщення фокусу уваги сучасної науки від статичної точки зору до динамічної концепції мови [2: 52]. Поєднання гендерно орієнтованого і когнітивно-дискурсивного підходу надають нам можливість дослідити окремий тип дискурсу – гендерно маркований, що є однією з найважливіших задач у дослідженні цього складного соціолінгвістичного феномену, який завершує шкалу лінгвістичних одиниць і виходить за межі суто лінгвістичного аналізу [3: 5]. Наше лінгвістичне дослідження присвячене аналізу гендерно маркованого дискурсу персонажів сучасної англійської драми як особливого комунікативного явища, що відноситься до специфічної соціокультурної діяльності. Стаття має на меті дослідити гендерно марковану стратегію спонукання і тактики, що реалізуються у дискурсі персонажів як результат взаємодії комунікативно-прагматичних, соціокультурних і психологічних факторів.

Можливість дослідження гендерно маркованих реплік персонажів драматичного твору з позицій дискурсивного аналізу привертає увагу до різноманітних зв'язків мови з середовищем, в якому протікає діяльність людини [3: 6]. Вибір драми як матеріалу для гендерного дослідження дозволяє об'єднати аналіз двох видів дискурсу, а саме гендерного і персонажного, що є актуальним на тлі дослідження окремих типів дискурсу [див. напр., 3; 4]. У сучасному мовознавстві персонажний дискурс може бути визначений як складне соціально-комунікативне явище, яке за способом свого вираження є формою відтвореного мовлення [4: 186]. При цьому специфіка персонажного дискурсу полягає в тому, що він не є висловлюваннями персонажів у ситуації спілкування. У даному разі автором висловлювання є драматург, що створює дискурс персонажів відповідно до власного досвіду реального спілкування [5: 35]. Автор драматичного твору використовує свої знання й уявлення про те, як говорять реальні люди в певних ситуаціях спілкування для створення конкретних образів. Персонажний дискурс є як засобом створення образів, так і засобом передачі ставлення автора до них, що призводить до його багатоплановості [6: 80]. Репліки персонажів передають не тільки особливості їхнього мовлення, характери й цілі спілкування, а й рух сюжету, авторську позицію в розв'язанні обговорюваних проблем. Персонажне мовлення є практично єдиною формою зображення дійових осіб. Саме воно розкриває соціальні, психологічні, етичні якості особистості, дає досить цілісну характеристику людини [5: 80]. Особливість персонажного дискурсу драми полягає в тому, що двочленна опозиція художнього твору – дискурс наратора :: персонажний дискурс набуває специфічних рис. Нараторський дискурс представлено сценічними ремарками й заголовком п'єси, що організують твір у єдине ціле. Таким чином, персонажний дискурс виступає майже єдиним засобом демонстрації позиції автора драматичного твору.

Для реалізації мети керувати діяльністю співрозмовника, домогтися від нього певних дій, мовленнєвої реакції або змінити його розумовий чи емоційний стан, комунікант здійснює планування і прогнозування процесу спілкування відповідно до свого соціального й культурного досвіду, системи цінностей, стереотипного сприйняття дійсності, приналежності до певної лінгвокультурної спільноти, статусної позиції, тобто обирає стратегії, що втілять його мотиви, потреби, установки й інтенції [7: 61]. Гендер як одна з найважливіших статусних характеристик також детермінує вибір стратегії спілкування.

У процесі ідеальної кооперативної взаємодії комуніканти виконують певні дії, беручи до уваги як свої інтереси, так й інтереси співрозмовника. Кооперативне спілкування є плідним, конструктивним і перебігає з урахуванням конвенцій спілкування [8; 9]. Повне або часткове ігнорування потреб одного з комунікантів, що відбувається у відповідності до стратегічного принципу пріоритетів інтересів мовця [7: 121], призводить до порушення принципів Кооперації та Ввічливості, і, як наслідок, виводить партнерів за межі кооперації.

Як свідчить аналіз драматичних творів, певні вимоги до комунікантів протилежної статі висувуються в репліках персонажів обох статей і реалізуються завдяки стратегії спонукання [10: 28]. При цьому обираються як кооперативні тактики непрямого спонукання, так і некооперативні тактики прямого спонукання, погрози, вимагання. У якості реакції на стратегію спонукання в мовленні персонажів обох статей знаходимо кооперативну тактику надання послуги, що вимагається, без додаткових умов, некооперативні тактики надання послуги з додатковими умовами, ненадання послуги у вигляді ігнорування вимоги, прямої відмови.

Для мовлення персонажів-чоловіків найприйнятнішою тактикою висунення вимоги є прямий наказ. Так, під час спілкування подружньої пари персонаж-чоловік шукає вигаданий привід, щоб уникнути небажаного візиту тещі:

GRAHAM. Ring her and say I've got rabies [11: 8].

У такій ситуації ін'юнктив не типовий для комунікативної поведінки персонажів-жінок, тому що, як правило, ігнорується чоловіками. Наприклад:

8. Brown P., Levingson S. Politeness: Some Universals in Language. – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1987. – 345 p.
9. Leech G. Principles of Pragmatics. – L., N.Y.: Longman Linguistic Library, 1983. – 250 p.
10. Яшенкова О.В. Стратегії і тактики комунікантів у прескриптивному мікродіалозі // Іноземна філологія // Вісник КНУ. – 2004. – Вип. 37-38. – С.28-31.
11. Rayburn J. Out on a Limb. – L.: Samuel French, 1977. – 56 p.
12. Clark G. Anyone for Tennis. – L.: Samuel French, 1981. – 30 p.
13. Manktelow B. Death Walked in. – L.: Samuel French, 1979. – 57 p.
14. Benfield D. In for the Kill. – L.: Samuel French, 1981. – 77 p.
15. Hastings Ch. The Soft September Air. – L.: Samuel French, 1979. – 71 p.

Матеріал надійшов до редакції 12.05. 2007 р.

Борисенко Н.Д. Стратегия побуждения в гендерно маркированном дискурсе персонажей современной английской драмы.

Статья посвящена изучению особенностей реализации стратегии побуждения, которая является результатом взаимодействия различных факторов. Исследование гендерно маркированных реплик персонажей современной английской драмы с позиций дискурсивного анализа позволяет выявить особенности двух типов дискурса – персонажного и гендерного.

Borisenko N.D. Strategy of inducement in gender marked discourse of Modern English Drama personages.

The article deals with the investigation of peculiarities of inducement strategy realization which is the result of different factors interaction. Research of gender marked Modern English Drama personages' remarks from the point of view of discourse analysis makes it possible to reveal the peculiarities of two types of discourse – personages' and gender ones.